

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/102/27-32>

Səadət Bayramova

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
seadet19710214@gmail.com

SEVİNC NURUQIZININ UŞAQ NƏSRİ XEYİRXAHLIĞIN TƏCƏSSÜMÜ KİMİ

Xülasə

Təşəkkül və inkişafı müxtəlif faktorlarla şərtlənən Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı yeni ideya-estetik axtarışlardan və bədii üslub rəngarəngliyindən keçərək formalaşmış müstəqil sahə kimi təsdiqini tapmışdır. Çağdaş milli uşaq ədəbiyyatı bugünkü vəziyyətinə ənənələrin daxili davamlılığı və “böyük ədəbiyyatı” ilə üzvi əlaqəni saxlamaqla nail ola bilmişdir. Nəticə etibarilə, Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı xalqın estetik nailiyyətlərindən biri olaraq bütövlükdə mənəvi mədəniyyət və bədii fikrin inkişafının ifadəsi kimi meydana çıxmışdır. Məqalədə çağdaş dövrdə uşaqlar üçün bir-birindən maraqlı əsərlər yaradan Sevinc Nuruqızının nəsr əsərləri təhlilə cəlb edilir, onların xarakterik cəhətləri araşdırılır.

Açar sözlər: *nəsr, uşaq, xeyirxahlıq, çağdaş, ədəbiyyat*

Saadat Bayramova

ANAS Institute of Literature named after Nizami Ganjavi
PhD in Philology
seadet19710214@gmail.com

Children's prose by Sevinj Nurugizi as the embodiment of kindness

Abstract

The formation and development of Azerbaijani children's literature, which is determined by various factors, has been established as an independent field by passing through new idea-aesthetic searches and the diversity of artistic styles. Contemporary national children's literature has achieved its current state by maintaining the internal continuity of traditions and organic connection with "great literature". As a result, Azerbaijani children's literature emerged as one of the aesthetic achievements of the nation as an expression of the development of spiritual culture and artistic thought as a whole. In the article, the prose works of Sevinj Nurugyzi, who created interesting works for children in the modern era, are analyzed and their characteristics are investigated.

Keywords: *prose, child, kindness, contemporary, literature*

Giriş

Çağdaş uşaq ədəbiyyatının tanınmış imzalarından olan Sevinc Nuruqızının yaradıcılığında əsas yer tutan nəsr əsərləri mövzu müxtəlifliyi, janr rəngarəngliyi və ayrı-ayrı yaş qruplarını nəzərə alması ilə diqqəti cəlb edir. Onun çoxsaylı nəsr əsərləri arasında ən çox diqqətçəkən son bir neçə ilin ən məşhur uşaq mətnlərindən olan “Melisa” povestidir.

Sevinc Nuruqızının 9. İlesam-Akçağ uşaq ədəbiyyatı roman, hekayə və nağıl - 2018 (KİTAB DOSYASI) müsabiqəsinin roman nominasiyasında birinci yerə layiq görülən “Melisa” nağıl-povestinin baş qəhrəmanı parçadan hazırlanmış gəlincikdir, lakin insanlar kimi, o da sevməyi bacarır. Əsərdə kuklaçı qadın bu gəlinciyi düzəldərkən sevgi haqqında nəğmə oxuyur deyə, bəlkə də Melisanın digər kuklalardan fərqli olaraq, insan kimi sevməyi bacarması onun hazırlandığı zaman oxunan nəğmə idi fikri əksini tapır. “Melisa”nın hekayətini nəql edən müəllif uşaqlara müraciətlə bu əhvalatı danışmasının səbəbini belə izah edir: “*Dostum, yəqin ki, bu əsəri, yəni “Melisa”-nı yazdığım üçün özümü uzun illər qınayacağam. Bilirsən niyə? Buradakı bir gəlinciyin həyatını təsvir etməklə sənə kədərləndirdiyim üçün. Amma bu əsəri yazmaqla sənə həyatın*

görmədiyin tərəflərini göstərmək istədim. Müxtəlif şəraitlərdə yaşayan yaşadlarının – sən kimi oğlan və qızların həyatından bəzi epizodlar danışdım. Göstərmək istədim ki, bu Yer kürəsi adlanan planetdə heç də hamı xoşbəxt deyil” (Nuruqızı, 2021: 15)...

Melisa ailənin bir üzvü kimi “insan həyatı” yaşayan gəlincikdir. Elə onun bir cansız oyuncağa xas olmayan hiss və duyğuları, yaşantıları da insandır. Dünya ədəbiyyatında əsas qəhrəmanı oyuncaqlar, gəlinciklər olan onlarla əsər yazılıb. Bədii mətnə oyuncaqlar, o cümlədən gəlincik öz nominativ və funksional mənalərini genişləndirərək gerçək bir varlıq olduğu haqda alqı yarada bilmək kimi semiotik təbiəti ilə müəyyənləşir. Bu baxımdan “Melisa” povestində də məhz gəlincik obrazı antropomorfudur, insanın animistik bənzəridir.

Qeyd edək ki, oyuncaqlara ədəbiyyat və bütövlükdə sənətdə uşaq əyləncəsi kimi yanaşmanın dəyişilib böyüklərə xas məna və mahiyyət qazanması əsasən romantizmin adı ilə bağlıdır. Uşaq üçün gəlinciyi “canlandırır”, “insanlaşdırır” onun inamı, xəyal gücüdür. İnsana aid xüsusiyyətləri oyuncağına aid və tətbiq etməklə (geyimlərini dəyişmək, oyunların iştirakçısına çevirmək, yedirdib-icirtmək, yatirtmaq, çiməzdmək və s.) uşaq onu özünə bənzədir – oyuncaq insanlaşıb dost, sirdaş olur.

Povestin leytmotivini sevgi, mərhəmət hissləri, sədaqət, qayğıkeşlik kimi dəyərlər təşkil edir. *“Əsərin əsas məqsədi Melisanın - qəhrəmanın çətin, mürəkkəb situasiyadakı reaksiyasını, davranışını göstərməkdir. Və bu durumda məkan və zaman amili artıq arxa plana keçir, qəhrəmanın əhvalatı fonunda əhəmiyyətsizləşir. Modernist təhkiyə modelinə uyğun olaraq əsərdə qəhrəmanların daxili dünyası ön plana çıxır. Bəlkə də, qəhrəmanın kukla - cansız personaj olaraq seçilməsi nəhaq deyil. Yazıçı tiplər sərgisi yaradır və bu sərgidə Melisa susqun tamaşaçıdır”* (Akimova, 2021: 10).

Oyuncaqların, gəlinciklərin ictimai-mədəni əhəmiyyəti danılmazdır. Uşaqların emosional-psixoloji inkişafında, xarakterinin formalaşmasında da onların rolu azaldıla bilməz. Balacaların diqqətini cəlb edən oyunlar kimi, sevimli oyuncaqlar da onların həyatına, nəzərə çarpmasa da, həlledici təsir göstərmək gücündədir. Oyun zamanı uşaq özünə aid xəyali dünya yarada bilir. Bu fantastik aləmdə oyuncaqlar yaradıcı, psixoloji, sosial funksiyaları yerinə yetirməklə, uşağın iç səsini, potensialını, subyektiv məni ifadə edir. Oyuncaqların “missiyası”nın virtual obyektlərin multimedia koleydoskopunda arxa plana keçdiyi bu çağda mətnə gəlinciyin əsas obraz kimi seçilməsi məhz bu baxımdan da aktualdır.

“Melisa” povestindəki insan-kukla, canlı-cansız dixotomiyası yalnız cəmiyyətdəki “mexanikləşmə”, “avtomatlaşma”dan xəbər vermir, həmçinin insanın mənəvi deqradasiyasını da nümayiş etdirir. Cansız gəlincik obrazının başına gələnlər əsərdə obyektiv reallığa nüfuz edərək nağılvari süjeti fəlsəfi, ictimai, psixoloji səviyyələrə yönləndirir, problematika universallaşır.

Sevimli oyuncaq hər bir uşağın bir az da öz içinə dönüşüdür. Uşağın oyunları, hər şeydən öncə, əşyalarla emosional kontakt deməkdir. Əziz oyuncağı Melisaya münasibətdə Zöhrənin simasında dostluq, sədaqət, etibar ideali, insanın sevmək qabiliyyəti, humanizm duyğusu əksini tapır. İllər ötüb keçsə də, qız böyüsə də, sevimli gəlinciyini unutmur, sevgisini qəlbində əzizləyib böyüdür. Maraqlıdır ki, elə Melisa da eyni hissləri keçirir, o da öz ilk rəfiqəsi, dostu Zöhrəni unutmur, onun üçün darıxır. Çünki əsərdə oyuncağın da insan kimi, duyğuları diridir, canlıdır (Bəşirova, 2002).

“Melisa” povestində poetik subyektivliyə meyil lirik başlanğıcda, əsərin monosentrik qurulmasında ifadəsini tapır. Əsər bir çevrə üzrə poetik qurğusu ilə diqqəti cəlb edir: başlanğıcda kimsənin diqqətini çəkməyən Melisa Zöhrə ilə dostlaşıb məmnun olur, bu dostluq hər ikisini xoşbəxt edir. Əsərin sonunda yenə gözləmədikləri halda, qovuşur və xoşbəxt olurlar.

Mifoloji təsəvvürdə, adət-ənənələrə görə, leylək müqəddəs quşdur və şər qüvvələri uzaqlaşdırın talisman hesab olunur. Bundan əlavə, o, ailə xoşbəxtliyi, sədaqət və valideyn sevgisinin simvoludur. Melisanın Leyləyin dimdiyində yenidən Zöhrənin həyatına gətirilməsi onun həyata yenidən doğuluşu ilə assosiasiya yaradır. Ümumiyyətlə, uşaq hekayələrində adətən, sadəlikdən daha çox bəsitliyə yol verilən əsərlər bolluğunda “Melisa” povesti oxucusunu həyat-ölüm, yaxşılıq-pislik, xeyirxahlıq-qəddarlıq kimi duallıqlar haqqında düşünməyə sövq edir (Bağırılı, 2023: 22).

Əvvəllər, xüsusən sovet dövründə uşaq ədəbiyyatının dilinin mütləq yaş kateqoriyasına uyğunlaşdırılması, bəzən isə lap bəsitləşdirilməsi tendensiyası yaygın idisə, indi əksər uşaq əsərlərinin dili böyükklərin dilinə daha yaxındır. Bunun səbəbi son illər uşaq yazarlarının azyaşlılarla uydurma “uşaq dili”ndə danışmağı yanlış hesab etmələri, ədəbiyyat vasitəsilə onlara doğru danışmağı öyrətmək istəyi ilə bağlıdır. Sevinc Nuruqızının əsərləri də məzmun etibarilə uşaqlara aiddir, dil etibarilə isə xüsusi sərhəd qoyulduğu sezilmir.

“Melisa” povestində böyüməkdə olan uşağın əxz etməli olduğu ümuminsani dəyərlər ön plandadır. Sadə, rahat evdəki mehriban, xoşbəxt ailə dəyərləri, harmoniya üzərində qurulmuş münasibətlər sistemi və s. uşaqlara deklamasiya vasitəsilə deyil, təsvir yolu ilə aşılır. Yaxşı və pisin, xeyir və şər nümünəsində kiçik oxucu ona daha yaxın, daha xoş olanı seçmək imkanı əldə edir. Çünki müasir dövrdə ədəbiyyatın didaktik əhəmiyyəti tamamilə öz qüvvəsini itirib, uşaqlara da qətiyyətlə maraqlı deyil, təsir gücü isə yox dərəcəsindədir. Odur ki, çağdaş uşaq ədəbiyyatının əksər nümunələrində olduğu kimi, Sevinc Nuruqızının nəsr əsərlərində də mətnin öyrədici, didaktik elementləri təhkiyənin strukturunda əriyərək dərin fəlsəfi mahiyyət qazanır. Bu xüsusiyyətlər povestin məzmununa təsir edərək auditoriyasının sərhədlərini də genişləndirir; o yalnız azyaşlı uşaqlar üçün deyil, bütün yaş kateqoriyaları üçün maraq kəsb edən əsərə çevrilir (Namazov, 2007: 444).

Ümumiyyətlə, Sevinc Nuruqızının uşaqlar üçün yazdığı nəsr əsərləri oyuncaqlara çox vurğu edilməsi ilə xarakterikdir. Gəncə terrorunun günahsız qurbanları olan uşaqlara ithaf edilmiş “Pıçıltı” (2022) canlı və cansız hər kəsin, hər şeyin məhvinə səbəb olan terrora yüksək səslə “yox” deyən əsərdir. İkinci Qarabağ müharibəsi dönməsində Gəncədəki faciəyə həsr olunmuş bu ilk əsər heyvanların və oyuncaqların pıçıltısı əsasında qələmə alınıb. Bununla da müəllif həm də belə bir mesajı ötürmüş olur ki, biz insanlar onların nə hiss etdiyinin fərqi var bilməsək də, səslərini duymasaq da, eşitdiklərimizdən heç nə anlamasaq da, digər canlıların (hətta cansızların) da insan əli ilə törədilmiş hər cür pisliliyə, vəhşiliyə özünəməxsus etirazı var. Sevinc Nuruqızı əsərdə heyvanların və oyuncaqların etirazını pıçıltı olaraq duya bilir və bu səsi azyaşlı oxucularına da elə bu cür, pıçıltı ilə çatdırır.

Bədii mətnlərdə yaradıcı dünyaduyumun təzahürü olaraq, animalistika böyükklər üçün ədəbiyyatda da istifadə olunsa da, əsasən uşaq ədəbiyyatında daha geniş yayılıb. Elə buna görə də ədəbiyyatın bu sahəsi uşaq ədəbiyyatının bir qolu olaraq dəyərləndirilir. Animalistikanın maarifləndirici, öyrədici funksiyası, həmçinin mənəvi-əxlaqi potensialı uşaq yazarlarının ondan geniş bəhrələnməsinə imkan yaradır (Xəlil, Əsgərli, 2007: 56).

Müasir dövrdə, demək olar, bütün uşaq yazarları əsərlərində obraz olaraq mütləq heyvanlara, quşlara, həşəratlara müraciət edirlər. Ədəbiyyatda animalizm (və ya animalistika) heyvanlar, quşlar və bitkilərə insana xas cizgilər və xüsusiyyətləri aid edərək, insanın dünyaduyum prizmasından bədii təsviridir. Mütəxəssislərin fikrincə, uşaq ədəbiyyatında animalistika, heyvanların obrazlaşdırılması, danışması başlanğıcını folklordan götürür. Animalistik mətnlər daha çox ictimai, mənəvi-əxlaqi, fəlsəfi, psixoloji mahiyyət daşıyır. Xüsusən insanın heyvanla dostluğu təbiət, varlıq və kainatdakı harmoniyanı anlamaq baxımından daha çox əhəmiyyət daşıyır (Həbibbəyli, 2020: 4).

“Pıçıltı” əsərində əsas qəhrəmanların heyvanlar və oyuncaqlar olaraq seçilməsi müqayisəli antropologiyaya əsaslanır. Belə ki, əsərdə onların da insan kimi mənəvi ağrıları, yaşantıları əks olunur. Hətta bəlkə, mətnə insanın həssaslıq baxımından təbiətdə qonşu olduğu digər canlılardan öyrənəcəyi çox şey var düşüncəsi də yer alır. Çünki yer üzündə fəlakətlər törətmək heç vaxt heç bir digər canlının şüurlu seçimi olmadığı halda, insan bilərək müharibələri başlayır, faciələr törədir, nüvə silahları istehsal edərək bəşəriyyətə yüzilliklər boyunca izi silinməyəcək zərərlər vurur. Qeyd edək ki, “Pıçıltı” əsərinin fabulasındakı kədər, üzüntü onun dilinə, ahənginə də təsir edərək forma və məzmun etibarilə bütövlük yaratmış olur.

Sevinc Nuruqızının müharibə mövzusunda yazılmış “Ağca və Cubbulu” hekayəsinin qəhrəmanları balaca Sürəyya, Cubbulu adı verdiyi gəlincik və Ağca adlı göyərçindir. Bu hekayədə yenə animalistikadan istifadə olunub. Yeri gəlmişkən, qeyd edək ki, ümumiyyətlə, yazarlar bədii mətnlərə animalistikanı 3 üsulda tətbiq edirlər:

1) Müəlliflər bu üsula təbiətin realiyasını əks etdirmək məqsədilə müraciət edirlər.

2) Bədii mətnə heyvanlar, quşlar, həşəratlar insanlaşdırılır – onlara insani keyfiyyətlər aid edilir.

3) Bədii yaradıcılıqda animalistikanın gerçəküstü, fantastik gücün heyvanlara aid edilməsi tipi də var ki, adətən, müəlliflər bu üsula nadir hallarda müraciət edirlər. Sevinc Nuruqızının uşaq nəsrində isə əsasən ikinci tipə yer verilir (Mirzəyev, 1999: 54).

Maraqlıdır ki, S.Nuruqızı uzun illər evlərində “məskunlaşmış” gəlinciyi əvvəlcə hekayələrinin, sonra povestinin qəhrəmanı edir. Müəllifin bu barədə yazdıqlarından bəlli olur ki, əsərdə Cubbulu adı ilə təqdim edilən gəlincik elə Melisadır. Beləliklə, Sevinc xanım qızının gəlinciyinə müxtəlif adlar, obrazlar altında fərqli ədəbi ömürlər yaşadır. “Ağca və Cubbulu” hekayəsində Qarabağın sərhədyanı kəndlərində yaşayan qızcıqazın müharibədən keçmiş taleyi təsvir olunur. Hekayədə göstərilir ki, müharibənin dəhşətlərinə rəğmən dostluq, sevgi, sədaqət həmişə qalibdir.

Günlərin bir günü düşmən tərəfindən mərmilər atılarda başqa kəndə köçərkən ailə tələsiklik və təlaşda, əlbəttə, gəlinciyi unudur. Hər gün cürbəcür oyunlar oynayan Sürəyyasız qalan Ağca ilə Cubbulu darıxır, özlərini kimsəsiz hiss edir, nigaran qalır. Birdən ağıllarına gəlir ki, Ağca gəlinciyi də dimdiyinə götürüb Sürəyyagilin sığındığı kəndə üz tutsunlar. Beləcə, üç vəfalı dost qovuşur. İllər sonra “Ağca və Cubbulu” hekayəsinin davamı yazılır – bu dəfə artıq qələbə əhvalında. Əsərin ikinci hissəsində göstərilir ki, 28 illik həsrətə son qoyulub, çünki işğal altında olan torpaqlarımız geri alınıb. Sürəyya öz doğma vətəninə gedə bilmək imkanı əldə edəndə özü ilə uşaqlarını deyil, uşaqlıq dostu Cubbulunu götürür. Hekayədə Sürəyyanın Ağdama uzun illər sonrakı gedişi, təəssüratları həssaslıqla ifadə olunur: bölgədəki tikililərdən, üzəgərdən gözəlliklərindən əsər-ələmət qalmasa da, mənfur düşmənin tapdağı altında dağıntılara məruz qalsa da, torpaq öz doğrmağı ilə onu ovudur. İllər sonra işğaldan azad olmuş torpaqlara geri dönmə vətəndaşların sevinc və həyəcanı bir-birinə qarışır (Nuruqızı, 2021).

Hekayənin birinci hissəsində əsasən Sürəyyanın dağıntılar altında qalmış gəlinciyindən ötrü yaşadığı psixoloji sarsıntılar ifadəsini tapsa da, ikinci hissədə vətən sevgisi, həsrəti əks olunur. “Ağca və Cupbulu” əsəri İsveçdə İBBY-nin “Andersen” qızıl medalına təqdim edilmiş və ilk onluğa düşmüşdür. Bir müddət sonra isə bu əsər Cənubi Koreyada Asiya Mədəniyyət Mərkəzinin “Uşaqlar üçün şəkili kitab” layihəsində “Sürəyyanın izində” adı ilə çap olunmuşdur (2020).

Sevinc Nuruqızı real hadisələri balacalara çatdırarkən onu ən şirin nağıla çevirməyi ustalıqla bacarır. Elə 2017-ci ildə Rusiya mətbuatında geniş yayılmış bir əhvalatın əsasında ərsəyə gətirdiyi “Saqlana” hekayəsini də nağıl poetikasında çatdırır. Uşaqlara ünvanlanan əksər mətnlərində olduğu kimi, müəllif yenə onlara müraciət edərək sözə başlayır, nəql etdiyi hadisənin qeyri-adiliyini onun gerçəkliyinə şübhə ilə yanaşılacağını labüd edəcəyindən əminliklə qeyd edir: *“İndi yox, hekayəni oxuduqca, onun cəmi 4 yaşı olduğuna inanmaq istəməyəcəksən”*.

Sevinc Nuruqızının nəsrli-nəzmi əksər mətnlərində əsas ideya istiqaməti işığa, xeyirə, yaxşılığa inamdır. Saqlananın qorxusuzluğunun, cəmi 4 yaşı olmasına baxmayaraq qarda, tufanda canavarlardan belə qorxmadan evlərindən kilometrərcə uzağa – xəstə nənəsi üçün həkim çağırmağa gedə bilməsinin səbəbini hekayənin əvvəlində oxuduqlarımız gözəl şərh edir. Gözləri görməyən qoca babasının əhvalatları, bütün məişət qayğıları üstündə olan yaşlı nənənin şirin nağılları Saqlananın xeyirxah, işıqlı mühitdə bəsləndiyini, böyüdüyünü əks etdirir: *“Buğlanan sıyığın ətrinə nağıllardakı möcüzələr qarışanda gecələr daha işıqlı, daxma daha rahat olardı. Saqlana nənəsindən soruşardı:*

– Nənə, bütün nənələr və babalar nəvələrinə nağıl danışırılar?

Nənəsi gözünü toxuduğu şaldan ayırır onun gözlərinə baxar və deyərdi:

– Yox, qızım, əgər bütün nənələr və babalar nağıl danışsaydılar, dünyada müharibələr olmazdı... – Saqlana ha düşünər, tapa bilməzdi ki, nağıllarla müharibələrin nə əlaqəsi var. Qonur gözlərini nənəsinə zilləyərdi. Nənəsi o saat onun nə demək istədiyini anlayardı. – Qızım, nağıllarda xeyirxahlıq var. Hər eşitdiyini nağıldan canına hopan bir zərrə xeyirxahlıq, gələcəkdə çox böyük yaxşıqlara yol açar. Mərhəmət nağıllarla başlayar, nağıllarda yaşayar, nağıllarla ötürülər...”

Maraqlıdır ki, bu kiçik parçada həm də sənətin öyrədici, tərbiyələndirici funksiyası nənin dilindən səslənir, hekayənin ideya istiqaməti kimi təsdiqini tapır. Sevinc Nuruqızının uşaq hekayələrində, demək olar ki, həmişə yaxşılıq, xeyirxahlıq qələbə çalır. Beləcə, müəllif uşaqları inandırır ki, yaxşılıq edərsənsə, əvəzini görərsən (Nuruqızı, 2022).

“Balaca və vicdanlı avtobus” qısa alleqorik hekayəsi avtobusun simasında dürüst, vicdanlı və xeyirxah olmağı təbliğ edir. Həmişə vaxtında dayanacağa çatıb uşaqları məktəbə aparan avtobus bir gün gecikir, uşaqlar gözləyərkən əminliklə danışrlar ki, ola bilməz ki, məsuliyyətli və vicdanlı avtobus yatıb qaldığına görə geciksin və onun xəstələndiyi təxminini yürüdürlər. Halbuki avtobus nə yatıb qalıb, nə də xəstələnib, “*O yıxılıb qarın üstündə qalan qoca nənəni xəstəxanaya çatdırmışdı...*”

“Telefon köşkündəki pişik” hekayəsinin də ideyası xeyirxahlıqdır. Əsərin əsas obrazı olan köşk – onun dünənə nisbətə bugünkü vəziyyəti oxucunu kədərləndirir. Əvvəllər hamının istifadə etdiyi, gah həkimə, gah polisə, gah valideynə zəng vurduğu telefon köşkü bu gün artıq lazımsızdır. Çünki zaman dəyişib, texnologiya inkişaf edib, hamının evində də, cibində də telefon var, artıq köşkdəki telefonlara ehtiyac yoxdur. Tənha köşkü bir gün aparıb kimsəsiz bir yerə qoyurlar, üstünə qar yağır, tək darıxır, özünü lazımsız hiss edir. Amma qəfildən bir miyoltu eşidir və balaca pişik balasının soyuqdan donmaq üzrə olduğunu görür. Qapısını tərpədir cırıldayır, pişik balasının gözüne görünür ki, gəlib ona sığınsın, qızınsın. Balaca pişik köşkdə qızında o, özünü yenə gərəkli hiss edir. Bu hekayədə köşkün simasında yalnız xeyirxahlığı izləmirik, o eyni zamanda vaxtilə hamının hər işinə yarıyıb, ahıllaşdıqca unudulan hər hansı peşəkara, yaxud valideynə də metaforadır (Nuruqızı, 2018: 124).

Belə hekayələrdə minimalizm ən nəzərə çarpan xüsusiyyətdir, Sevinc Nuruqızı çoxsözlülüüyü sevmir. Əvvəla, uşaqların hövsələsizliyini, uzun mətnlər oxumağı sevmədiyini nəzərə alır, ikincisi də cəmi bir neçə cümləyə sığdırma bildiyi mətləbi uzatmağa gərək görmür. “Küçə monitoru və Orfan” kədərli, lakin düşündürücü hekayədir. Yəqin ki, müəllifin gerçək xətirəsinə əsaslanan mətnə Banqkokun böyük küçələrindən birində hər gün binaboyu iri monitorun qarşısında durub televiziya proqramlarını izləyən 11-13 yaşlı yeniyetmə qızdan bəhs edilir. Təhkiyəçi müşahidə edir ki, qız, əslində, efirdə gördüklərinə baxmır, fikri başqa yerdə olsa da, gözlərini iri monitora zilləyir. Bu hal hər gün təkrar olunanda o, balaca qıza yaxınlaşıb tanış olmaq qərarına gəlir:

– *Bir dəqiqə... Adını öyrənə bilərəmmi?*

Qız dayandı. Diqqətlə üzümə baxıb dedi:

– *Adım yoxdu.*

– *Başə düşmədim...*

Qız bir qədər incik tərzdə dedi:

– *Başə düşməməli nə var ki?! Mənə ad qoyan olmayıb. Küçədəkilər Orfan deyər çağırırlar...*

Yəni kimsəsiz. Siz də Orfan deyin.”

Kimsəsiz qız – Orfanın cavablarından o da məlum olur ki, o hər gün gəlib bu monitorun qarşısında anasını efirdə görmək ümidi ilə dayanır. Orfan anasını heç xatırlamır, anası varmı, yoxmu, onu da bilmir. Lakin başqa bir tanış küçə uşağı (Cefri) anasını efir vasitəsilə tapdığı üçün Orfan da ümid edir, inanır. Hətta reklam aralıqlarında meydanın ortasında qoyulmuş bər-bəzəkli Budda heykəlinə yalvarır ki, anasını tapmaqda ona kömək olsun. Balaca qızın 5 ildir – bu monitorlar binaya quraşdırıldıqdan bəri eyni inam və inadkarlıqla öz ümidinə sarılması oxucunu kövrəltmə də, düşündürür. Balaca oxucular, bəlkə də, o an analarının varlığı üçün Tanrıya şükr edir, bəlkə də, Orfanın da anasına qovuşması üçün dua edir. Hər bir halda, Sevinc xanımın bu hekayəsi uşaqlara ümid və inam bəsləməyi təlqin edir.

Sevinc Nuruqızı cəmiyyətdə baş verən proseslərin bədii həllinə can atan müəllifdir. Onun nəsr əsərlərində balaca qəhrəmanlar cürbəcür vəziyyətlərə düşür və hər bir situasiyaya görə davranışı və hələ formalaşmaqda olan xarakteri üzə çıxır. Sevinc xanımın qəhrəmanları üçün yenicə atıldıqları həyat bütün tərəfləri ilə bir sınaq meydanıdır. Burada balacalar böyük suallarına cavab arayır, həyatı öyrənirlər. Dünyanı internet oyunları, gündən-günə artıb-çoxalan növbə-növ sosial şəbəkələr başına

aldıqca düşünə bilən insanları bir narahatlıq sarır: görəsən, bütün bu dəyişikliklər xeyirin sonu demək olmaz ki?

Nəticə

Ümumiyyətlə, uşaqlar üçün yazılmış əsərlərin xeyirin qələbəsi, xoşbəxt sonluqla bitməsi labüddür. Çünki uşaq psixikası harmoniyası pozulmuş bir aləmin acı realiyasını həzm etməyə çətinlik çəkir. Belə olduğu təqdirdə əsər onları düzəni bərpa olunmuş bir dünyaya qaytarmalı, yaxud harmoniya yaratmağa xidmət etməlidir. Odur ki, hətta ən realist uşaq mətnləri belə, ölüm, itki, faciə, ümitsizlik notları üzərində bitməməlidir (Nuriyev, 2004: 244).

Mütəxəssislərin fikrincə, uşaq ədəbiyyatının əsas estetik vəzifəsi uşaqlarda yaradıcı başlanğıcı əks etdirən nikbinlik duyğusunu formalaşdırmağa xidmət etməkdir. Sevinc Nuruqızının nəsr əsərlərinin, nağıllarda olduğu kimi, həmişə xeyirin qələbəsi ilə sonlanması oxucunun ümidini diri saxlayır, inanırsan ki, nə qədər ki yaxşı adamlar var, demək, yaxşılıq da yaşayacaq. Bu əsərlərdə həyatın çətinliklərinə sinə gərmək qabiliyyəti uşaqlara müəyyən bir əxlaqi davranış xətti ilə təşviq edilir. S.Nuruqızının uşaqlar üçün yazılan nəsr əsərlərinin məna strukturunu təyin edən maraqlı cəhətlərdən biri də burada yaxşılığı, xeyirxahlığı ifadə edən, xüsusi semantik sahə yarada bilən “açar sözlər”dir.

Ədəbiyyat

1. Nuruqızı, S. (2021). “Zəfər nəğməsi – Şuşa”. Bakı: TEAS Press Nəşriyyat evi, 237 s.
2. Akimova, E. (2021). “Melissa” - çəhrayı rəngli sevgi”. “Ədəbiyyat qəzeti”, 22 may, s.10-11.
3. Bəşirova, N. (2002). Uşaqlarda erkən yaşlarında hərbi-vətənpərvərlik tərbiyəsinin aşılması. Pedaqoji Universitetinin Xəbərləri (humanitar, pedaqoji, psixoloji elmlər seriyası), IX, s.166-169.
4. Bağırılı, A. (2023). “Şuşa ilinin uşaq ədəbiyyatı”. “Ədəbiyyat qəzeti” (Xüsusi buraxılış), 22 iyul, s.22-23.
5. Namazov, Q. (2007). Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 444 s.
6. Xəlil, Z., Əsgərli, F. (2007). Uşaq ədəbiyyatı. Bakı: ADPU nəşriyyatı.
7. Həbibbəyli, İ. (2020). Uşaq dünyasında ədəbiyyat və uşaq ədəbiyyatı. “Ədəbiyyat qəzeti”. 5 iyun, s.4-5.
8. Mirzəyev, Ə. (1999). Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. Bakı: Elm, 340 s.
9. Nuruqızı, S. (2021). Melisa: [nağıl-povest]. Bakı: Təhsil.
10. Nuruqızı, S. (2022). “Pıçıltı”. Bakı: Təhsil.
11. Nuruqızı, S. (2018). Meşədə yeni il. Azərbaycan: jurnal. №12, s.124-125.
12. Nuriyev, N. (2004). Uşaqlarda vətənə məhəbbətdə düşməyə nifrət hissinin tərbiyə edilməsi. Pedaqoji Universitetinin Xəbərləri, s.244-245

Göndərilib: 10.03.2024

Qəbul edilib: 26.04.2024